

Svenska
Fyrsällskapet
www.fyr.org

Svenska fyrplatser

- en del av vårt kulturarv

Gotska Sandön

Gotska Sandön

Karaktär: FI 5s. Svenskt nr: 407200.

Position: N 58 24, O 19 12.

Internationellt nr: C 7150.

Nationalparken Gotska Sandön är med sitt läge 37 km norr om Färö Östersjöns ensligaste plats. Ön är 36 km² stor och nio km lång. Den grus- och sandrygg som Gotska Sandön utgör en del av avsattes i havet vid inlandsisens avsmältning för omkring 11000 år sedan, då vattennivån var c:a 50 meter högre än idag. Landhöjningen och den etappvisa sänkningen av Östersjöbäckens vattenyta ledde till att Gotska Sandöns högsta punkt stack upp över havsytan för 5000-6000 år sedan. Sanden täcker hela Gotska Sandön, med undantag av klapperstränder främst i sydväst och morän som går i dagen vid Höga land i söder. På håll kan Sandön ge ett platt intryck, men i själva verket är delar av ön mycket kuperade.

Trots att Gotska Sandön hör till en av våra mest isolerade öar har man funnit spår av människor ända från stenåldern. Troligen har människor inte varit bosatta här under längre tider utan lämningarna kan härröra från fiskare och säljägare som tillfälligtvis haft sin bas på ön. I skrift förekommer inte ön förrän 1539 och då på Carta Marina, Olaus Magnus kartverk över Norden. I en seglationsbeskrivning från 1568 säger man att "Gotska Sandön är ett litet land där inga människor bor".

Av äldre skrifter kan man utläsa att ön arrenderades av Färöborna och ägdes av danska kronan. Vid freden i Brömsebro 1645 kom Gotska Sandön att tillhöra Sverige. Färöborna hade sitt fiskeläge vid Säludden och turades om att nyttja Sandön som utgångspunkt för säljakt och fiske från början av 1600-talet. Förutom jakt och fiske bedrevs fårskötsel. Under perioden 1783 till 1859, den så kallade privatägaretiden, ägdes ön endast av privata intressen.

1859 övertog staten ön varvid två fyrar uppfördes på öns norra del. Dessa fyrar var de första av järn som konstruerats och byggts av Heidenstam, men de var till skillnad från hans senare fyrar klädda med trä. År 1903 fick den norra en roterande lins och den södra (Bredsand) revs och ersattes av en bifyr i den norra. På öns sydöstra sida (Tärnudden) byggdes 1883 en ny 11,5 m hög träfyr vid gaveln på ett fyrbostadshus. Denna fyr revs 1913 och ersattes av en 13 m hög fyr på Kyrkudden och en 11 m hög fyr på Hamnudden.

Gotska Sandöns fyrplats var på grund av sitt utsatta läge Sveriges mest bemannade (5 man). Fyrmästarbostaden och en del andra hus byggdes 1858-1859, men idag är många av husen om- och tillbyggda. På det lilla torget framför fyrmästarbostaden finns ett antal föremål som minner om gamla tider, bl.a. en av kanonerna från ryska ångklipperten Wsadnik. Bredvid kanonen står ett gammalt ankarspel av trä. Den höga signalmasten användes förr för att signalera till fyrskeppet "Kopparstenarna" som låg förankrat vid grundet med samma namn norr om ön. Signalen sattes när det fanns proviant eller post att hämta. Bakom skolhuset, ligger under tak, två gamla träbåtar. Den mindre kallas Dockan och byggdes av Karl Bourgström. Den större båten är en flyktingbåt från Estland och kom fullastad med flyktingar till ön under andra världskriget.

I den gamla skolbyggnaden finns numera ett naturum med hembygdsmuseum. Huset byggdes 1939 och användes som skola till 1963. I den gamla skolsalen på botenvåningen finns en utställning om hur Gotska Sandön bildats och om djurlivet på ön. På övervåningen kan man läsa om fyrarnas historia. Gotska Sandön är sedan 1910 nationalpark.

Källa: Länsstyrelsen Gotlands Län

Tidigaste fyr år: 1859 (2 st)
Nuvarande fyr år: 1859
Automatiserad år: 1969
Avbemannad år: 1970
Tornets höjd: 23,8 m
Lyshöjd över havet: 41,6 m
Lysvidd: 24 nm
Original optik: Båda fyrarna på norra delen av ön hade först exakt likadan utrustning:

3:e ordn. (1000 mm) dioptrisk trumlins 5 fack á 72° med 5 fack katadioptrisk krona (11 ringar) och 4 fack krans (4 ringar), tvåvekgig moderatör-lampa för rovolja (16,5 cl/tim)

Nuvarande optik: 4:e ordn. (500 mm) dioptrisk planlins med bulls-eye och inslipade ringar, 4 fack 90°, roterande samt en modern mindre roterande reservlins uppe på stora linsen

Fyrapparat: 2x1000W 120V lampor, sjökabel, diesel
Övrig utrustning: Bifyr: 3:e ordn. (1000 mm) dioptrisk trumlins 30°, 2x1000W 120V lampor

Byggnadsmaterial: Järnkonstruktion med träbeklädnad och klädd med eternitplattor

Tornets färg & form: Brunt koniskt åttakantigt upptill avsmalnande torn
Fyrplatsbostäder: Många övernattningsplatser i stugor och rum (även tältning). Mat och lakan måste medföras.

Ägare & ev. kontaktperson: Bokning etc. se www.gotskasandon.se
Klicka på QR-koden nedan för att komma till fyrens hemsida i Fyrwiki

Skydd enligt lag: Statligt byggnadsminne 1935, trätornet. Utökad 2000 Hela ön är Nationalpark

QR-kod till Gotska Sandöns Fyrwiki-sida:

Vägbeskrivning:

Bil Visby - Fårösund (väg 148) c:a 60 km därefter båt Fårö sund - Gotska Sandön c:a 30 nm (2,5 tim, c:a 900:- t.o.r.). Båt Nynäshamn - Gotska Sandön (3,5 tim, c:a 1100:- t.o.r.). En tur i vardera riktningen 3-4 dagar i veckan. Båt mitten av maj - tidigt i sept.

Bokning 0498-240450, fax 0498-241545,
e-post: info@resestugan.se, www.resestugan.se

Foto: *Roine Karlsson: Omslagsbild*
Anders Lindqvist: Linsen Gotska Sandön sid. 3
Ulf Schloss: Gotska Sandön sid. 3 & Landsort sid. 4
Leif Elsby: Fårö sid 4
Esbjörn Hillberg: Stenkyrkehuk, Stora Karlsö & Östergarn sid. 4

Fyrar i närheten

Stenkyrkehuk

Östergarn

Fårö

Stora Karlsö

Landsort

Hur blir jag medlem i Svenska Fyrsällskapet?

Svenska Fyrsällskapet, bildat 5 oktober 1996, är en ideell allmännyttig förening öppen för alla. Du är välkommen som medlem och att delta i våra aktiviteter som du kan läsa om på vår hemsida www.fyr.org. Vi arrangerar årligen 25-30 föredrag samt fyrutflykter.

Som medlem får du vår tidning Blänket fyra gånger per år. Tidningen är fylld med artiklar och gammalt och nytt om våra fyrar.

Årsavgift för enskild medlem är 200:-, för företag 1000:- och för föreningar 250:-. Vill du bli medlem så fyll i blanketten för "Medlemskap" på hemsidan alt. maila till medlem@fyr.org eller ring tel. 08-710 3333. Avgiften betalas in på Bg nr 5401-9344 då du fått en faktura. Uppge dina kontaktuppgifter såsom adress, telefonnummer och email på talongen så att vi kan uppdatera vårt medlemsregister.

Kontaktpersoner m.m. i Svenska Fyrsällskapet finner du genom att klicka på QR-koden som länkar till hemsidan.

